

Tilburg University

Hamstert veel... maar nu!

de Quay, J.E.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1938

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
de Quay, J. E. (1938). Hamstert veel... maar nu! *Maandschrift Economie*, 4(2), 74-80.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Hamstert veel... maar nu!

door

Prof. Dr. J. E. DE QUAY

Het Nederlandsche volk heeft in de laatste dagen van September met de geheele wereld angstige oogenblikken doorleefd. Ieder onzer heeft met eigen oogen kunnen gadeslaan, dat de meeste landgenooten zich ondanks deze spanningen verstandig en rustig hebben gedragen en de uitlatingen van officieele personen bevestigen deze eigen indrukken over de beheerschtheid en over het vertrouwen in eigen kracht. Er ging wel een nerveuze rilling door het volk, gelijk bij een dier, dat het dreigend gevaar ruikt, maar voor men tijd had om met inzicht van zaken de vraag te beantwoorden: „Zijn wij gereed?“, sloop het oorlogsmonster — God zij dank — wederom weg, ging het geweer weer aan den voet en nam het leven weer zijn gewoon beloop.

De nabeschouwingen, die zooals steeds uit het verleden leering trachten te trekken, zijn ook in deze niet achterwege gebleven en hier en daar heeft men zeker ook den vinger op de wonde plekken gelegd, zoowel ten aanzien van de militaire als van de economische verdedigingsvoorbereiding. Het stemt daarbij zeker tot verheugenis, dat bij deze critiek in het algemeen waardigheid in vorm en toon aanwezig was, zoodat men er uit mag opmaken, dat zij inderdaad ook gericht was op de verbetering ten nutte van de geheele bevolking. Zelfs over de nog groote militaire achterstand is de critiek zuinig geweest, waarschijnlijk omdat men er zich van bewust was, dat de ernstige nalatigheden uit het verleden nu eenmaal niet in enkele maanden - zelfs niet met veel geld - zijn te herstellen. Velen zullen zich nog wel niet bewust zijn hoe enorm kostbaar het inhalen van zulk een geleidelijk aan gekweekten achterstand is en al mag zeker met erkentelijkheid worden gedacht aan hetgeen in de laatste jaren op dit gebied voor de veiligheid van het land is tot stand gebracht, toch zou het onverantwoord zijn om te meenen, dat men in vergelijking met de adembenemende bewapeningen bij onze buurtstaten nu naar verhouding een gelijk verdedigingsniveau heeft bereikt.

De economische verdediging bleek nog in de eerste

phase van voorbereiding te verkeer. Men kreeg den indruk, dat de maatregelen ten aanzien van in- en uitvoer bij improvisatie werden opgesteld, dat de kennis van de beschikbare voorraden in het algemeen gering was. Het is moeilijk te overzien in hoeverre de Nederlandsche industrie in staat zou zijn geweest om voor de aanvulling van materieel in geval van oorlog zorg te dragen. Het is evenzeer de vraag, welke waarde men aan deze speciale voorraden had moeten hechten, in verband met de geringe diepte, dus groote kwetsbaarheid van het nog veiligste deel van ons vaderland. In elk geval mag worden aangenomen, dat in een geval van oorlog, zeker ook indien ons land erin geslaagd zou zijn voorloopig geïsoleerd neutraal te blijven, de beschikking over groote voorraden van vitaal belang zou zijn geweest.

Uit de fluisterende klanken, waarmede de gematigde critiek werd uitgesproken, mag men dan ook afleiden, dat men zich volkomen bewust was van de moeilijkheden waarvoor de Regeering staat bij de organisatie en uitvoering van deze maatregelen, en anderzijds dat het niet verstandig is om naar buiten te luid te spreken over eventueele tekorten. Ten aanzien van deze algemeene vraagstukken, ook op economisch gebied, mag ik dan ook volstaan met de verwachting uit te spreken, dat uit het verleden de lessen voor de toekomst zullen worden getrokken.

Er is echter een zaak, waarover wat hardere noten zijn gekraakt, n.l. over het hamsteren en daar aan dit verschijnsel verscheidene economische aspecten zitten zou ik hier aan dit vraagstuk en wat daarmee samenhangt, eenige woorden willen wijden.

Zijne Excellentie Dr. H. Colijn drukte zich in Zijn September-radiorede duidelijk uit en klaagde de hamsteraars aan, hen wijzend op het onsociale en het oneconomische van hun daden en tevens duidelijk doelend op het immoreele hiervan. In de daarop volgende publicaties, zoowel van overheids- als van particuliere zijde, werd er in alle toonaarden op gewezen, dat dit hamsteren zeer afkeurenswaardig was: het getuigde niet van vertrouwen in de overheid, het werkte demoraliseerend, het bracht geheel ten onrechte een paniekstemming onder de bevolking, het deed de prijzen, vooral van de meest

gevraagde artikelen (waaronder merkwaardigerwijze thee en koffie een belangrijke plaats innamen) stijgen, het stelde de bezitters in staat, om zich van een behoorlijke voorraad zeker te stellen ten koste van de minvermogenden.

Met de meeste van deze gedachten kan ik mij vereenigen en zoo verklaar ik het ook, dat toch nog vrij velen in die spannende dagen zich van extra inkooppen hebben weten te weerhouden of althans zich bij hun inkooppen gematigd hebben tot het inslaan van een voorraadje voor enkele weken. Psychologisch gezien was dit hamsteren, vooral van kleine hoeveelheden, naar ik meen, een zeer normaal verschijnsel, omdat in de tegenwoordige huishoudens bijna in het geheel geen voorraad meer wordt gehouden en wanneer er dus maar een kleine druk komt te staan op de voorraden in de winkelbedrijven, de huishoudens practisch niet in staat zijn om zich van de gewone, dagelijksche hoeveelheden te voorzien. De suggestie door de Overheid op het critiek moment gegeven, om toch vooral rustig te blijven kan gewaardeerd worden, kan zelfs noodzakelijk zijn; misschien is zelfs de scherpe toon in de critiek hier en daar geweest om grotere lawine van inkooppen, welke inderdaad ernstige gevolgen zouden kunnen hebben, te voorkomen. Maar dit alles neemt niet weg, dat bij de nabeschouwing, welke een bestudeering van de reële feiten eischt, allereerst onder het oog moet worden gezien, de primaire vraag of Nederland inderdaad over voldoende voorraden beschikte. Was dit niet het geval, dan zou men voor de toekomst maatregelen dienen te overwegen.

Nu is het niet mijn bedoeling, ook omdat ik niet over voldoende gegevens beschik, om in dit artikel aan de hand van cijfers dit vraagstuk te bezien. Ik zal dan ook het vraagstuk van de voorraadvorming meer in algemeenen zin beschouwen, om daaruit in antwoord op de gestelde vraag zoo mogelijk een antwoord te geven.

In de voorraadvorming heeft de laatste jaren een belangrijke verandering plaats gehad. Het behoorde eertijds tot de typische taak van den handel om de verschillen tusschen productie en consumptie, vooral die van plaatselijken en tijdelijken aard te overbruggen. Zoo lag dus aan de voorraadvorming bij den handel de discongruentie in den tijd bij de voortbrenging en het verbruik ten grondslag en de instantie, welke zich zelfstandig bezig hield met het opslaan der goederen

schiep dus daarom een economische waarde. De deskundigheid van den leider en de gelijkmatigheid in de opgeslagen hoeveelheden, veroorzaakten aldus een prijsverlaging van het eindproduct. Zooals vroeger werd aangegeven in dit tijdschrift (3e jaargang, aflevering 5, Februari 1938), hebben zich belangrijke wijzigingen in deze voorraadvorming voorgedaan en tot de belangrijkste oorzaak hiervan kan men aanvoeren de enorme verbetering in het verkeerswezen, waardoor het snel en regelmatig aantrekken, ook van kleine hoeveelheden tegen geringe kosten mogelijk is geworden; en verder de perfecte outillage en vaak de overcapaciteit bij de voortbrenging, waardoor belangrijke hoeveelheden à la minute den besteller kunnen worden geleverd. Dit heeft de mogelijkheid geschapen om de voorraadvorming zooveel mogelijk naar achteren in de bedrijfskolom op te schuiven en in sommige gevallen zelfs te beperken tot een kleine hoeveelheid grondstoffen bij de industrie. De consument koopt op het allerlaatste oogenblik bij den winkelier, deze houdt zijn voorraad zoo gering mogelijk en bestelt eveneens op het laatste oogenblik bij den grossier en zoo gaat het verder naar de industrie, naar de producent van halffabrikaten, enz. enz. De snelle wijze van produceeren en de snelle wijze van aanvoer van grondstoffen en eindproducten, de snelle manier om de bestellingen door te geven, dit alles heeft het mogelijk gemaakt, dat de voorraad kleiner wordt gehouden en zooals gezegd, zooveel mogelijk naar de bron wordt verschoven. In een goed georganiseerde maatschappij, waarin geen abnormale verschijnselen zich voor doen, werkt dit apparaat behoorlijk en streeft dus elke schakel ernaar om het risico van den opslag zooveel mogelijk te vermijden. Deze behoefte is uiteraard nog gestimuleerd door de sterke prijsschommelingen, welke wij in de laatste jaren hebben gekend.

Het is op deze verschuiving, dat ook de Heer D. P. D. Fabius, in een artikel in het Algemeen Handelsblad van 8 October j.l. wees en men mag aannemen, dat deze directeur van de N.V. Blaauwhoedenveen-Vriesseveen op het terrein van de voorraadvorming bij uitstek deskundig is. Hij schreef o.a., na op de snelle aantrekkingsmogelijkheid van verschillende goederen gewezen te hebben: „Behalve zeer enkele artikelen zou er al heel spoedig gebrek komen aan letterlijk alles.

In 1914 waren de voorraden aanzienlijk grooter dan thans en de bevolking van Nederland telde eenige millioenen menschen minder om te voeden, te kleeden en te verwarmen”.

Afgezien van de enkele maatregelen, die voor de voorziening door de Regeering zijn genomen ten gevolge waarvan hier en daar iets grootere voorraden aanwezig waren — ik denk b.v. aan de grootere graanvoorraden in eigen land ten gevolge van de landbouw crisispolitiek — kom ik eveneens tot de conclusie, dat de voorraden geringer moeten zijn geweest dan in 1914, terwijl het zeer de vraag is of wij van buitenaf veel hadden kunnen aanvoeren, gezien de ervaringen, die op het gebied van materieel- en voedselvoorziening de andere landen in 1914—1918 hebben opgedaan. De uitvoerverboden eenerzijds, de opheffing van de invoerbelemmeringen anderzijds, zooals onlangs reeds in verschillende landen afgekondigd, wezen er wel op, dat men daar trachtte op het laatste moment nog zooveel mogelijk naar binnen te halen.

De Heer Fabius doet echter ook een oplossing aan de hand door voorraadvorming bij den consument zoover eenigszins mogelijk in verband met het inkomen, aan te bevelen en hij wijst erop, dat daarvoor een volksopvoeding noodig is, door het geven van een juiste voorlichting, zooals dit b.v. ook ten aanzien van de luchtbescherming geschiedt. Indien n.l. in alle huishoudens voor een belangrijke groep van levensmiddelen en kleeding een ijzeren voorraad werd aangehouden voor b.v. 6 maanden, dan zou in dagen van spanning de neiging tot hamsteren niet zijn ontstaan en dan zou tevens, wat belangrijker is, een veel grootere voorraad in het geheele land aanwezig zijn geweest. Geen enkele andere maatregel van Overheidswege genomen, zou waarschijnlijk kunnen opwegen tegen de groote voorraden, die aldus in een land kunnen worden gehouden. Uit vaderlandslievend oogpunt is deze suggestie dus al sympathiek genoeg om hier naar voren te worden gebracht en zoo sluit ik mij dan ook geheel aan bij de conclusie: „Als de zeer velen onder ons, die daartoe finantieel in staat moeten worden geacht, hun eenvoudige plicht gaan doen op dit gebied en gaan zorgen niet alleen voor den dag van heden maar ook in redelijkheid, ieder naar zijn vermogen en omstandighe-

den voor den dag van morgen en verdere dagen, dan zal die collectieve macht van het kleine een groot gewicht in de schaal kunnen leggen in tijden van gevaar”.

Finantieel gezien beteekent dit, dat in tijden van rust de particulier een klein verlies aanvaardt in den vorm van de rente van het in den voorraad geïnvesteerde kapitaal. Indien dit echter over de verschillende huishoudens wordt verdeeld zal de druk voor elk afzonderlijk natuurlijk zeer gering zijn en zal alleen het aanschaffingskapitaal, vooral bij de personen met de naar verhouding kleinere inkomens een sparen van eenigen tijd kunnen vorderen. Mocht echter de noodtoestand zich wederom voordoen dan kan het hamsteren, dus de prijsopdrijving er door voorkomen worden en in zulk een geval zal het zgn. verlies aan rente spoedig zijn teruggewonnen. Deze particuliere voorraadvorming is eveneens belangrijk, omdat zij de erkenning inhoudt van de samenhang, welke er bestaat tusschen de algemeene- en de privaat-economische belangen en omdat zij laat zien hoe noodzakelijk het kan zijn, dat de privaat-economische houding wordt bepaald door- en gericht op het geheel.

In deze zou ik dan nog een stap verder willen gaan en de noodzakelijkheid van de voorraadvorming ook bij den handel en resp. bij de verwerkende industrie willen bepleiten, allereerst natuurlijk uit het oogpunt van voorzieningen in tijden van oorlog of oorlogsgevaar, doch tevens omdat door de verschuiving van de voorraadvorming naar boven „de risico's” en dus de dekkingskosten van den handel wel geringer worden, maar deels worden afgewenteld op andere instanties en deels zelfs hogere uitgaven elders ten gevolge hebben. Bij de agrarische producten, welke meestal periodiek en op vaste tijdstippen worden voortgebracht en regelmatig worden verbruikt, beteekent het in het algemeen niets anders dan een risico-verschuiving, zoodat de prijs van het eindproduct er in het algemeen niet lager door zal worden. En indien eigen handelsinstanties met name b.v. importeurs dit risico niet nemen, dan wordt daarmee ook hun bestaan min of meer overbodig gemaakt, zij worden dan louter administratieve tusschen-personen. Voor industriele producten, die een behoefte hebben aan een regelmatige voortbrenging en die meestal onregelmatig worden verbruikt, beteekent de ver-

schuiving in de voorraad de noodzakelijkheid tot een onregelmatig produceeren met dien ten gevolge een zoodanige verhooging der productiekosten, dat de dekkingskosten voor het risico erdoor worden gecompenseerd, ja in vele gevallen zeker door worden overschreden.

Ook van deze instanties mag men dus allereerst op grond van de economische verdedigingsvoorbereiding verwachten, dat zij hun taak van het voorraadvormen op zich zullen nemen. Erkend dient in elk geval te worden, dat de privaateconomische belangen in deze ondergeschikt moeten worden gesteld aan de algemeene. Indien de betrokkenen dit inzien kan door hen zelf hiervoor worden zorggedragen. Als dit echter niet uit eigener beweging geschiedt — en het is te verwachten, dat het zoo zal gaan — dan zal ter voorkoming van het nadeel van het geheel, de overheid corrigeerend moeten optreden. Men krijgt hier dan ook de tegenstelling tusschen bedrijfsbelang en het bevolkingsbelang. Het bedrijfsbelang is ingesteld op het maken van winst, in feite van een zoo groot mogelijke winst en dit brengt dus uiteraard met zich mede, dat men het houden van voorraad zoo mogelijk zal vermijden, zeker indien dit niet tegelijkertijd ook in soortgelijke bedrijven wordt gedaan. Zelfs indien het afschuiven naar boven een verhooging van den prijs van het eindproduct ten gevolge heeft, dan nog zal de afzonderlijke handelsonderneming niet aan een verandering medewerken, indien het niet in haar particulier belang is. Van zelf zal derhalve de verbetering niet ontstaan en aangezien ook in deze structuur het automatisme niet meer corrigeerend werkt, zal het m.i. noodig zijn, dat de Overheid reguleerend optreedt.

De les uit de ervaringen van de laatste September-maand kan dan ook zijn, dat overwogen moet worden op welke wijze het particulier huishouden en het bedrijfshuishouden, gericht op het algemeen belang, voorbereidingen kunnen treffen ter bescherming in tijden van gevaar.